

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ОДАМ САВДОСИ ЖИНОЯТЛАРИ ПРОФИЛАКТИКАСИДАГИ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Мурадов Муроджон Умедович

ИИБ Академияси курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20676349>

Аннотация. Мазкур мақолада одам савдоси жиноятларининг замонавий кўринишлари, уларнинг содир этилишига имкон бераётган сабаб ва шарт-шароитлар ҳамда мазкур турдаги жиноятларнинг олдини олишда профилактика инспекторларининг ўрни ва аҳамияти таҳлил қилинган. Шунингдек, одам савдоси билан боғлиқ хавф остидаги шахсларни аниқлаш, улар билан профилактик ишларни ташкил этиш, ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш орқали мазкур жиноятларнинг олдини олиш масалалари ёритилган. Тадқиқот натижалари асосида профилактика инспекторлари фаолиятини такомиллаштириш бўйича илмий асосланган таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: одам савдоси, профилактика инспектори, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, махсус профилактика, миграция, виктимологик профилактика, меҳнат эксплуатацияси, жинсий эксплуатация, хавф гуруҳи.

Бугунги кунда одам савдоси халқаро миқёсдаги энг хавфли трансмиллий жиноятлардан бири ҳисобланади. Мазкур жиноят инсоннинг эркинлиги, қадр-қиммати ва конституциявий ҳуқуқларига қарши қаратилган бўлиб, унинг оқибатлари нафақат алоҳида шахслар, балки бутун жамият ва давлат хавфсизлигига ҳам салбий таъсир кўрсатади. БМТ маълумотларига кўра, ҳар йили дунё бўйича миллионлаб инсонлар меҳнат эксплуатацияси, жинсий эксплуатация, мажбурий хизмат ёки бошқа ноқонуний мақсадларда одам савдоси қурбонига айланмоқда. Глобаллашув жараёнларининг кучайиши, миграция оқимларининг кенгайиши, ахборот технологияларининг жадал ривожланиши ҳамда аҳоли ўртасида ижтимоий-иқтисодий муаммоларнинг мавжудлиги мазкур турдаги жиноятларнинг тарқалиши учун қулай шароит яратмоқда.

Ўзбекистон Республикасида ҳам одам савдосига қарши курашиш давлат сиёсатининг муҳим йўналишларидан бири сифатида белгиланган. Мамлакатимизда одам савдосининг олдини олиш, унинг қурбонларини ҳимоя қилиш ва мазкур жиноятларнинг сабаб ҳамда шарт-шароитларини бартараф этишга қаратилган ҳуқуқий механизмлар яратилган. Бироқ амалиёт таҳлиллари мазкур соҳада профилактик фаолиятни янада

такомиллаштириш зарурлигини кўрсатмоқда. Айниқса, профилактика инспекторларининг мазкур йўналишдаги фаолиятини кучайтириш долзарб аҳамият касб этмоқда.

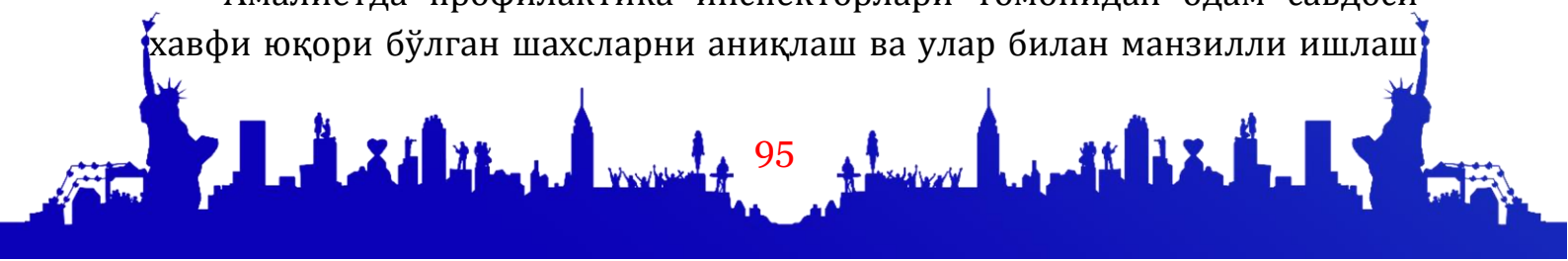
Таниқли криминолог олим В.Н.Кудрявцев ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш соҳасида жиноятларни келтириб чиқарувчи сабаб ва шарт-шароитларни бартараф этиш биринчи даражали аҳамиятга эга эканлигини таъкидлайди [1, 84-б.]. Олимнинг фикрича, профилактика чораларининг самарадорлиги жиноят содир этилгандан кейин қўлланиладиган таъсир чораларига нисбатан анча юқори ҳисобланади. Ушбу ёндашув одам савдоси жиноятларининг олдини олиш соҳасида ҳам муҳим назарий асос бўлиб хизмат қилади.

Одам савдоси жиноятларининг содир этилишига таъсир кўрсатувчи омиллар таҳлили мазкур жиноятнинг кўп жиҳатдан ижтимоий-иқтисодий муаммолар билан боғлиқ эканлигини кўрсатади. Ишсизлик, камбағаллик, ҳуқуқий билимларнинг етарли эмаслиги, чет давлатларда ишлаш истагининг юқорилиги, ишга жойлаштириш бўйича сохта таклифларга ишониш ҳолатлари мазкур жиноятнинг асосий омиллари сифатида намоён бўлмоқда. Айниқса, меҳнат миграциясига чиқиш истагида бўлган фуқаролар, оғир ижтимоий аҳволдаги оилалар аъзолари, ишсиз ёшлар ва ҳуқуқий саводхонлиги паст бўлган шахслар одам савдоси қурбонига айланиш хавфи юқори бўлган тоифалар ҳисобланади.

С.С.Алексеев ҳуқуқий давлат шароитида фуқароларнинг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онги жамият хавфсизлигини таъминлашнинг муҳим омили ҳисобланишини таъкидлайди [2, 216-б.]. Шу нуқтаи назардан қараганда, одам савдоси жиноятларининг олдини олишда аҳоли ўртасида ҳуқуқий тарғибот ишларини кучайтириш муҳим аҳамият касб этади. Профилактика инспекторлари айнан мазкур вазифани амалга оширишда марказий ўринни эгаллайди.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимида профилактика инспектори хизмат кўрсатаётган ҳудуддаги криминоген вазиятни ўрганиш, хавф гуруҳига кирувчи шахсларни аниқлаш, улар билан профилактик суҳбатлар ўтказиш, жамоатчилик билан ҳамкорлик қилиш ҳамда ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шарт-шароитларини бартараф этиш бўйича чоралар кўриш вазифаларини бажаради. Мазкур ваколатлар одам савдоси жиноятларининг олдини олиш соҳасида ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Амалиётда профилактика инспекторлари томонидан одам савдоси хавфи юқори бўлган шахсларни аниқлаш ва улар билан манзилли ишлаш

тизими етарли даражада такомиллашмаганлиги кузатилмоқда. Хусусан, меҳнат миграциясига чиқиш истагида бўлган шахслар, аввал одам савдоси қурбони бўлган фуқаролар, ижтимоий ҳимояга муҳтож аёллар ҳамда ишсиз ёшлар билан тизимли профилактик ишларни ташкил қилиш зарурияти мавжуд.

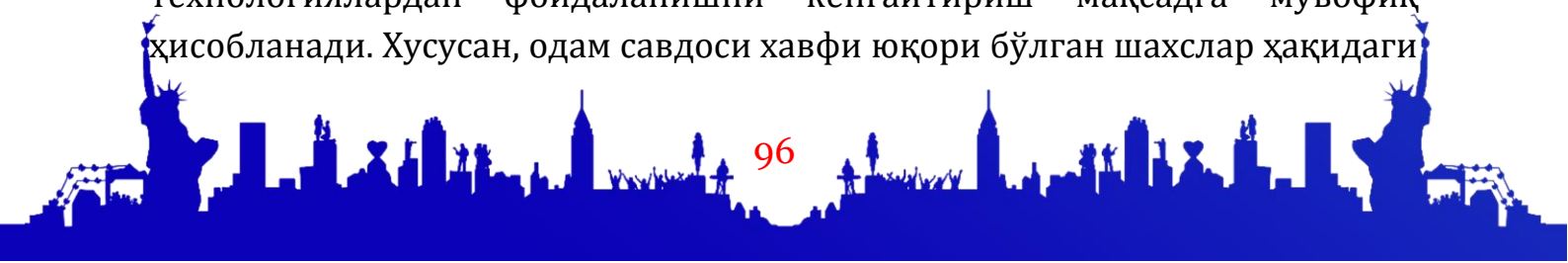
Профессор М.Х.Рустамбаев жиноятчиликнинг олдини олиш соҳасида шахснинг ижтимоий муаммоларини ҳал қилиш профилактиканинг муҳим элементи ҳисобланишини таъкидлайди [3, 241-б.]. Шу сабабли профилактика инспекторлари одам савдоси хавфи остидаги шахсларнинг бандлигини таъминлаш, уларни касб-хунарга ўқитиш, ижтимоий ёрдам чораларидан фойдаланишига кўмаклашиш каби вазифаларни ҳам амалга ошириши мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Одам савдоси жиноятларининг олдини олишда виктимологик профилактика алоҳида аҳамиятга эга. Чунки мазкур жиноятларда жабрланувчиларнинг муайян қисми ҳуқуқий билимларнинг етарли эмаслиги, ишонувчанлиги ёки оғир ижтимоий аҳволи сабабли жиноятчилар таъсирига тушиб қолмоқда. Шу боис профилактика инспекторлари томонидан хавф гуруҳига кирувчи шахсларнинг махсус рўйхатини шакллантириш ва улар билан мақсадли профилактик ишлар олиб бориш зарур.

З.М.Исломов ҳуқуқий маданиятни шакллантириш ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг асосий воситаларидан бири ҳисобланишини таъкидлайди [4, 175-б.]. Мазкур фикрдан келиб чиқиб, профилактика инспекторлари томонидан маҳаллаларда одам савдосининг белгилари, унинг усуллари ва ундан ҳимояланиш чоралари ҳақида мунтазам ҳуқуқий тарғибот ишларини ташкил қилиш мақсадга мувофиқдир.

Тадқиқот натижалари асосида профилактика инспекторлари фаолиятига «Одам савдоси хавфи остидаги шахсларни профилактик баҳолаш картаси»ни жорий этиш таклиф этилади. Мазкур картада шахснинг ижтимоий аҳволи, меҳнат миграциясига оид режалари, муқаддам одам савдоси қурбони бўлганлиги, иш билан таъминланганлик даражаси, ҳуқуқий билимлари ва бошқа муҳим кўрсаткичлар акс эттирилиши лозим. Бу профилактика инспекторига хавф даражасини аниқ баҳолаш ва манзилли профилактик чораларни белгилаш имконини беради.

Шунингдек, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасида рақамли технологиялардан фойдаланишни кенгайтириш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Хусусан, одам савдоси хавфи юқори бўлган шахслар ҳақидаги

маълумотларни электрон шаклда юритиш, профилактик тадбирларнинг натижадорлигини баҳолаш ҳамда давлат органлари ўртасида ахборот алмашинувини такомиллаштириш профилактик фаолият самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Хулоса қилиб айтганда, одам савдоси жиноятларининг олдини олишда профилактика инспекторлари муҳим ўрин эгаллайди. Мазкур соҳада профилактика инспекторлари фаолиятини такомиллаштириш, хавф гуруҳига кирувчи шахсларни барвақт аниқлаш, виктимологик профилактика чораларини кучайтириш, ҳуқуқий тарғибот ишларини кенгайтириш ҳамда ижтимоий қўллаб-қувватлаш механизмларини ривожлантириш одам савдоси жиноятларини камайтиришга хизмат қилади. Шу билан бирга, профилактик фаолиятга замонавий ахборот технологияларини жорий этиш ва манзилли ёндашув асосида иш олиб бориш мазкур йўналишдаги ишларнинг самарадорлигини янада ошириш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Кудрявцев В.Н. Причины правонарушений. – Москва: Юридическая литература, 1976. – 286 с.
2. Алексеев С.С. Теория права. – Москва: БЕК, 1995. – 320 с.
3. Рустамбаев М.Х. Криминология. – Тошкент: ТДЮУ, 2021. – 512 б.
4. Исломов З.М. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. – Тошкент: Адолат, 2018. – 416 б.

